

bavi prema rastavljenoj braći, pa to daje posebnu toplinu njegovom naučnom radu. Njegov stil teče kao mirna rijeka bez ikakvih nakita. Jugie je ujedno napisao i najbolju apologetiku katoličke crkve, što je do sada ugledala svijetlo gledom na njezin rad na istoku. Vrlo je važno i to, da je Jugie-ovo djelo uza sav svoj naučni aparat vrlo zgodno i ko školski udžbenik, koji će na istoku i na zapadu razbiti mnoge uvriježene predrasude, i koji će doprinijeti općem kršćanskom pokretu za jedinstvo crkvi.

Jugie-ovo djelo neka se dopuni prvim i posljednjim tomom Aurelija Palmieri, koji je izdao god. 1911. »Theologia dogmatica orthodoxa ecclesiae graecorussicae ad lumen catholicae doctrinae examinata et discussa« (Tomus I. Prolegomena, Florentiae 1911). U tom tomu, koji ima 808 stranica u oktav-formatu, raspravlja Palmieri o definiciji, razdiobi i značenju teologije kod pravoslavnih pisaca, de progressu dogmatico, o ruskim teolozima. Ovaj posljednji traktat je iscrpiv. Nadalje Palmieri raspravlja de veteribus et recentioribus documentis et symbolis ecclesiarum orthodoxarum.

Jugie je nama Slovjenima dobro poznat, jer je saradivao i u reviji »Slavorum litterae theologicae«, koje su u svoje vrijeme izlazile u Pragu. U godištu 1908. pag. 385—391 objelodanio je radnju: »De sensu epicleseos iuxta Germanum Constatinopolitanum«. Osim toga je izdao: *Histoire du canon de l'Ancien Testament dans l'Église grecque et l'Église Russe* (Paris 1909), *Nestorius et la controverse nestorienne* (Paris 1912), *La prière pour l'unité chrétienne* (Paris 1920), *Joseph de Maistre et l'église greco-russe* (Paris 1922), *Homélies Mariales Byzantines* (Paris 1925), *Julien d'Halicarnasse et Sévère d'Antioche* (Paris 1925), *Oeuvres complètes de Georges Scholarios* (Paris T. I. 1928, T. II. 1929, T. III. 1930), *De Photii morali effigie* (Ramae 1921). Osim toga mnogo je saradivao u »Echos d'Orient«.

Dr J. Šimrak.

O prenosu slike Gospe od Škrpjela.

P. Butorac.

(Nastavak.)

28. Pitanje će se prenosa lakše shvatiti, kad se objasni porijeklo slike. A da se to po mogućnosti tačno odredi, treba razmotriti njezinu tehničku stranu.

Do XIII vijeka ne bijaše u slikarskoj umjetnosti posebna slikarskoga pravca. Slikarstvo je svojim slogom bilo odsjev arhaiskoga mozajičkoga sloga. Kako je mozajička umjetnost svraćala pažnju jedino na reprezentativnu službenu stranu svojih lica, tako i slikarstvo ove duge epohe ide za tim, da predstavi motriocu svetačka i druga lica u svoj njihovoj ozbiljnosti, dostojan-

stvenosti i službenoj ukočenosti. Nema tu traga nježnim motivima, kako se zapažaju već u djelima XIII. vijeka. Marija je poimence prikazana u impozantnu dostojanstvu nebeske vladarice, Majke Vječnoga Kralja. Posve frontalno, oštro i ozbiljno motri pred sobom, bez ikakva obzira na molioca. Svoga Sina, mladoga kralja, drži posve okomito pred prsima. Na Njegovu pogledu, izražaju lica i kretnji nema traga djetinje nježnosti i nestašnosti.

Trinaesti vijek, nakon duge hladnoće dirnut serafinskim zanosom asiškoga reformatora, poče da naginje nježnijemu religioznomu čuvstvovanju. Ta se crta nježnosti i umiljatosti odrazi i u umjetnosti, te ova započe emancipacijom od mozajičke ukočenosti. Lica postepeno zadobiše nježniji izražaj. Pogled se Madone svraća pomalo na stranu prama Djetetu. Isus više ne stoji okomito frontalno sprijeda, nego sa strane na ruci ili i na krilu sa ponešto slobodnijim kretanjem. Iz Njegova lica uza svu ozbiljnost izbija neka djetinjska nježnost. Katkada su pogledi Majke i Djeteta upravljani ne samo jedan prama drugome, nego bi se reklo, da uzimlju u obzir i molioca. Tako je u starije doba došlo u umjetnosti do izražaja dostojanstvo Božje Majke, a sada materinska nježnost skromne Gospodnje službenice (la donna umile Frana As.) i moć Njezina materinskoga posredništva. Prvu je takvu Marijinu sliku naslikao firentinski slikar Ivan Cimabue. Narod ju g. 1276. zanešen otprati u triumfu u crkvu sv. Marije Nove (S. Maria Novella). Vasari je pisao o slikama Cimabue-a, da je unio u umjetnost više ljubavi.⁴⁰ Giotto docnije uznastoja, da izgadi taj pravac, ali se još jače udomi u Sijeni i dade pobude posebnoj sijenskoj školi.

I na našoj slici opaža se neka vrst transpozicije iz svečane uzvišenosti u liričku mekoću. Evo, što piše o njoj F. Corner:⁴¹ »Ova je slika po grčko-latinskom ukusu. Na traku iliti dijademu, što ovjenčava svetu glavu, stoje napisane gotičkim slovima ove riječi: Ave Maria gratia plena. Djevičansko lice blažene Gospe prekrasno je. Živim izrazom ljubezno gleda na božanskog svog Sina, koga drži desnom rukom, dočim Sin veličanstvenim ali ujedno premilim licem okreće svoje zenice na ljubljenu Majku, ali na takav način, da u isto doba, rekao bi, blago gleda i pobožni puk ganut na takvu izrazu svete prilike«.

Slika zbilja vanredno utječe na motrioca svojim milim, a ujedno dostojanstvenim izražajem. Opis i oznake Fl. Cornera posve pristaju slogu iz doba prelaza sa mozajičkoga smjera na naturalistički, koji je potpuno pobijedio pod utjecajem starih klasičkih oblika u XV. vijeku. Slika po tome nije starija od XIV. vijeka, pa se iz toga može zaključiti, što se ima držati o dobroj želji nekih, koji bi voljeli, da potječe od sv. Luke.

⁴⁰ V. Muther, o. c., I sv., s. 24. et sq.

⁴¹ O. c., s. 425., po Vuloviću, s. 14.

Zapadno porijeklo slike očevidno je već stoga, što se ovaj umjetnički smjer počeo razvijati u bližnjoj Italiji, gdje je uopće slikarstvo postiglo svoj vrhunac, a dade se lako razabrati iz druge okolnosti, pa i kad ne bi ta tvrdnja odgovarala istini, naime iz latinskoga natpisa na slici. Zar bi se grčki umjetnik poslužio latinskim riječima? Zar bi bio tako velikodušan prema Latinima u doba, kada je već bila utrta staza raskolu, toj naj snažnijoj i najpogubnijoj manifestaciji narodnih i kulturnih razlika istoka i zapada?

Treba i to uzeti u obzir, da se Bož. Djetešće nalazi na slici s desne strane Majke, s lijeve motrioca, po zapadnu običaju. Ovo se svakako ne smije preveć isticati, jer je i na zapadu pogotovo u ovo starije doba na nekim Marijinim slikama Djetešće na lijevoj strani.

Nije li onda naravno, da je slika zapadna porijekla, došla k nama sa bližnjega zapada, kamo naši krajevi bijahu upućeni još i prije definitivna ustaljenja mletačkoga gospodstva (1420.), a pogotovo poslije, već po svojoj geografskoj blizini, a napose po svojim kulturnim i ekonomskim potrebama? Čemu onda kazati, da je slika zapadna porijekla donešena sa vrlo daleka i turskoj sili izložena istoka, pa to još »čudesno« (miracolosamente), kako bi kazao u svom rukopisu Andr. Balović, ili još »nevidljivom rukom« (da mano invisibile), kako dodaje Vinko Balović? Nije li to nenaravno?

Ne misli se time reći, da slika zapadna ili eminentno talijanskog umjetničkog smjera nije mogla dospjeti na istok. Niti se time poriče povijesna činjenica, da su Peraštani imali u mletačkoj službi odma u prvoj polovici XV. vijeka osobita doticaja i sa istočnim stranama za trgovačkim i vojničkim poslom. Time se samo to tvrdi, da se pri rješavanju ovakva pitanja moramo držati naravnijega i vjerojatnijega puta, dok se protivno, naime prenos slike sa Negroponta ili Skopelosa ne dokaže pozitivnim sigurnim razlozima.

29. Ime »Gospa od Škrpjela« ne može se upotrijebiti za dokaz, da je slika k nama došla s istoka. Na osnovi ovog imena zamislio je Vicković već poznatu domišljatu, ali nenaravnu hipotezu. Samo ime »od Škrpjela« ne treba da nas tako daleko vodi, uprav u egejski arhipelag. Mišljenje Vickovićevo nije posve neosnovano; marna su ga istraživanja dovela do toga. Ali on promatra svoje pitanje sa krive pretpostavke, da naziv šk r p i o (škrpjela) ne postoji u našem jeziku, premda i sam napominje, da se otok Skopelos, pun grebenja i hridina, zove u bugarskome škrpjo.⁴² Vulović dobro napominje, da je otočić dobio ime »od ove morske hridi ili škrpjela«, a ne, kako se katkad pisalo od riječi scalpello (dlijeto).⁴³ Kod starih je poznat samo naziv »Madonna di Scarpello« (Gospa od morske hridi). Prvi je V. Balović upotrijebio naziv »detta dello Scarpello«. I u samu Perastu redovito se kaže: idemo, hajdemo na školj, dola-

⁴² V. s. 295. i 306. in o. c.

⁴³ S. 12. o. c.

zim sa školja, i t. d. Riječ školj dolazi od talijanskoga »scoglio«, a time se označuje morski greben, koji smeta redovitoj plovidbi. U našem jeziku ili bolje u domaćemu narječju odgovara toj talijanskoj riječi škripio, škripjela.

Našim je ribarima poznato ime škrpina. Tako se zove ukusna riba, koja ljubi grebenasto tlo, bodljikava kao i grebenje, gdje se skriva.

Ispod kolne državne ceste, koja vodi iz Perasta u Orahovac, prešavši selo Draževrt, nalazi se mjesto tik do mora, puno hridina, kojima uostalom obiluje obala od Orahovca do Morinja, zvano škripī. Kažu kod nas starice »idem u škripe«; »bio si u škripe«. A presvij. mi kotorski biskup Uccellini jednom spomenu, kako se neka grebenasta uvala na otočiću njegova rodnoga mjesta Lopuda zove »skupjeli« (od lat. scopulus), »veliki« i »mali skupio«.

Nije li fantastička pretjeranost na osnovi te riječi, poznate u našem mjesnom narječju, iako u zadnje doba rjede upotrebljavane, stvarati i umišljati prenos slike sa daleka Skopelosa, jednoga od najmanje poznatih otoka egejskog arhipelaga?

30. Mjesna predaja spominje braću Mortešiće, ribare. Već je bilo govora, kako nenadna bolest jednoga člana obitelji čini pravu silu razvoju događaja. Kad je trebalo dati znak s neba, da se slici ima iskazati javno štovanje, je li baš bilo umjesno, da teško oboli brat s jedina razloga, što je začas pričuvao sliku u svojoj kući i smatrao se sretnim, što posjeduje toliko blago?

Svakako u legendi se spominje to ime jedne od najstarijih peraških obitelji. Neki razlog tomu mora da bude. Da se radi o imenu, nepoznatu u mjestu, ne bi uopće trebalo davati tomu važnosti. Ali šta ga tu ulazi historijska obitelj?

Opat Andr. Balović ne kaže, da su Mortešići bili ribari. Ta obitelj spadaše među odličnije, te se istače u građanskoj i vojničkoj službi. Njezina je kuća bila opsegom jedna od većih i ljepših, svakako ljepša od kuće Burovića, Mazarovića i Viskovića. Ostaci se vide i danas. Obitelj se istražila u XVI. vijeku.⁴⁴ Vicković je mnijenja, da je bolesni brat donio klicu groznice sa Skopelosa, kamo je bio otišao u trgovačkom poslu, pa se bolest ozvala na povratku. Nu kad se uvaži, da je naša slika zapadna porijekla, da su naši krajevi bili u neprestanu dodiru s Italijom, da je obitelj Mortešića spadala među bogatije i odličnije, nije li mnogo naravnije uzeti, da su ta braća za trgovačkim poslom boravila u zapadnim stranama i tu nabavila sliku, pa ju iz Italije prenijela u Perast i moleći se pred njom dobila osobitu milost, recimo milost ozdravljenja?

Kako predaja kazuje, braća nadoše sliku među užeženim svijećama ili obasutu svjetlom. To je svjetlo, dakako, čudesna obilježja, tim više, što je i slika dospjela na hrid čudesnim načinom!

⁴⁴ Vicković, o. c., s. 296.

Svakako, ako je tu bilo kakovih neobičnih svijeća, nije li ih trebalo sačuvati s najvećim poštovanjem, te ih iznositi kao svetinju pred buduće naraštaje za dokaz, da su braća uistinu našla sliku na hridi sred svijetla? Nu tim svijećama, tom velikom znaku neba, nema traga.

31. Kad je sve to tako, mogao bi ko da prigovori, kako su Peraštani došli do misli, da se na taku nezgodnu i tešku položaju sagradi najprije malena crkva, pa kasnije krasno svetište? Čemu opet godišnji običaj, da se 22. srpnja topi kamenje pod otočić? Nije li uprav s toga, što su Mortešići baš te noći, kako hoće predaja, našli sliku na hridi?

Vicković misli, da su stari Bokelji rado birali položaje nepristupačne s mora ili teške za pristajanje, da tu grade crkve. Trebalo se braniti od morskih gusara. Za primjer navodi Gospu od Riže (Madonna di Risi), sv. Mateja u Dobroti, Gospu od Andela (u Verigama), sv. Petku. Nu kako se to može kazati o Gospi od Andela ili od Riže, kada su tik do mora, iako je pristajanje uslijed morskih hridina (škrpjela) ponešto nezgodno? Pa ako to vrijedi o bilo kojoj crkvi, vrijediće svakako puno više o župskoj crkvi Stoliva, Prčanja, Gornje Lastve, Tivta, Krtola, Krašića, o Gospi od Zdravlja u Kotoru, a najmanje može da pristane našem svetištu, jer je posve pristupačno sa svake strane i baš na ruku gusarima, koji bi provalili s Veriga.

Drugi je tomu razlog. Putniku na prvi mah udari u oči, kako se prošeće kroz bokeški zaliv, da su prirodno najljepši položaji, najsajniji dragulji u izabranu biserju, kojim je božja ruka podarila ovaj kraj, a nesamo najnepristupačniji, namijenjeni gradnji crkava, napose Marijinih. Dosta je spomenuti Gospu od Zdravlja ili od Počivala (Madonnina) vrh Kotor, sv. Mateja ili sv. Eustahija u Dobroti, staru župsku crkvu Porodenja Marijina ili novu istomenu u slogu kasnijega preporoda u Prčanju, sv. Ilije u Stolivu, sv. Antuna (sa samostanom) u Perastu, opatiju sv. Jurja kod Perasta, otok Gospe od Milosrda kod Tivta, grčkoistočnu sv. Nedjelje u Bijeloj, crkve poluotoka Luštice, a nadasve crkvu i manastir Savinu (grčkoist.) i Gospu od Škrpjela. Sličan se pojav opaža u kršćanskome svijetu i prigradnji samostana. Redovnici birahu ponajljepše prirodne položaje, da se uzognu bez smetnje posvetiti svom usavršivanju i mnogostruku radu za moralni i materijalni napredak društva. Nije li to potaklo i Bokelje, od starine poznate Marijine štovaoce, da posvete prirodnu krasotu svoga kraja Mariji, tom najljepšem djelu božje mudrosti? Nije li to dalo pobude i Peraštanima, da izaberu za svoje svetište onako divan položaj, gdje se duša usred zamjerne tišine, daleko od svakog svjetskog posla, lakše diže do Boga i do Njegove Presv. Majke?

Vicković podsjeća na drugi razlog, a nije na odmet, pače je potpuno stvaran.

Za dugo se vremena borio Perast sa Kotorom za pravo patronata nad opatijom, crkvom i otočićem sv. Jurja. Kotorane je dobro služila spretnost u vodenju parnica. Lako da su Peraštani sagradili na morskoj hridi kraj sv. Jurja malenu Gospinu crkvu početkom XVI. vijeka, da što bolje utvrde ius possessoris i nad obližnjim sv. Jurjem. Nu Kotorani protegnuše pravdu i na Škrpio, jer je crkvice građena na hridi, odvisnoj o sv. Jurju, kako i jest po geološkome sastavu. Peraštani su se uporno branili, a da lakše utvrde svoje pravo, držahu kadikad na tim mjestima, kako se razabire iz stare općinske knjige, skupštine ili zborove općinskoga vijeća; tako »alla nostra Gesia di S. Maria de Scarpielo« 24. VI, 1551., u crkvi »di M. San Zorzi del Schojo« 30. VI, 1547., 28. X, 1548.

Mletački je senat riješio pravdu — bilo je o tome spomena — g. 1634. Pravo patronata nad sv. Jurjem dobi republika, a nad Škrpjelom peraska općina.

Vjerojatno ćemo se približiti istini, ako ustvrdimo, da su oba razloga utjecala na Peraštane, i želja za zidanjem Marijine crkve na onom vanrednom i osebuinom položaju i nastojanje, da tako djelom utvrde pravo nad sv. Jurjem.⁴⁶

32. A čemu spomenuti običaj na 22. srpnja? Ne podsjeća li jasno na okolnost, da se je slika našla baš 22. srpnja 1452., baš kako kaže predaja?

Mi možemo i obrnuti pitanje: Ne dokazuje li to očitu svrhu pučke predaje ili bolje njezinih redaktora i kasnijih pisaca, koji ju slijepo usvojiše, da i tom vanjskom činjenicom utvrde svoje čudno kazivanje? Običaj se može posve lako i drukčije razjasniti. G. 1452. slika je bila određena za javno štovanje. Tada ili kratko vrijeme nakon toga odluče sagraditi crkvicu na morskoj hridi. Nego kako posao zahtijevaše silna napora uz tadašnju posvemašnju nestašicu zgodnih tehničkih pomagala, htjedoše da ovjekovječe prve početke rada. Prava pojava o zamašitosti toga velebnoga preduzeća može tek da ima, ko na svoje oči razgleda mjesto i građu. Bio je to doista historijski čas, kad su stari na 22. srpnja 1452. bacili kraj hridi prvi kamen u dubinu od 40 metara mjestimice. Bila je to naravna nužda ovjekovječiti godišnjim običajem uspomenu na početak velika djela, komu se dive vjekovi, i postojano svake godine sjećati mlade generacije na elementarnu potrebu, da se postojanim topljenjem kamenja osigura obala protiv nenadnih promjena nesigurne morske pučine.

Već dokazana neosnovanost predaje upućuje na zaključak, da se slika nije tu našla na 22. srpnja 1452. Vjerojatnije je i naravnije uzeti, da se taj dan mučna radnja započela, ili da su Mortešići tada predali sliku javnomu štovanju. Nema naime nikakve nutarnje veze između bacanja kamenja toga dana i nalaska slike, a ima veze, i te kakve, između godišnjega topljenja kamenja i polaganja prvog

⁴⁶ O tome potanko u II dijelu moje knjige.

osnovnog kamena, tim više, što su prvi graditelji morali predvidjeti, kako će sporo napredovati taj teški posao. U računu se ne prevlađuje. Crkva u današnjemu obliku bila je gotova tek XVIII. vijeka.

33. Tijekom su rasprave bile učinjene još neke pripomene o našoj predaji, napose o trostrukom izmicanju slike, pa je bilo govora i o kritičkoj vrijednosti spisa bezimenih i poznatih pisaca. Upada u oči, da pisane uspomene započinju u većoj mjeri nakon 1654., dakle nakon peraškoga boja. To još više utvrđuje u uvjerenju, da se tradicija ima ubrojiti u legende. Ne može se naime požarom protumačiti nestašica pisanih uspomena prije te godine. Činjenica je, da su u razdoblju od g. 1420., kad je mjesto konačno palo pod mletačko gospodstvo, pa sve do 1500., dakle za vremena, kad se je slika našla i gradnja otočića započela, događaji iz domaće povijesti malo poznati, a izvori manjkavi. Ali ipak ima tih izvora. Pogotovo poslije 1500. ne bi se ništa smjelo iznositi kao utvrđena činjenica bez oslonca na pisane izvore. A o prenosu slike sve do polovine XVII. vijeka nema pisanih uspomena. Ne razabire li se iz toga očita nakana kasnijih pisaca, da nakon slavne pobjede nad Turcima, izvojevane Marijinim zagovorom, prikažu u što sjajnijem obliku prve početke staroga kulta Gospine slike? Ne htjedoše li predočiti Gospinim pobožnicima, da je bilo sasvim naravno očekivati takvu pobjedu od tolike Djevice, čija je vidljiva prilika bila otrag dva vijeka nevidljivom rukom presađena na perašku hrid? uvjerava li nas i sama predaja o peraškome boju i o Bijeloj Gospodi, da se išlo za tim, da se oko Marijine slike naniže što ljepši niz bisera i da se tako što ljepše ukrasi povijest njezina kulta? Ne uvjerava li nas o tome i mecenatsko djelovanje Peraštana nadbiskupa Andr. Zmajevića i slikarsko ukrašavanje Kokoljića pod kraj XVII. vijeka i gradnja velebna žrtvenika g. 1796., isklesana u Genovi iz bijela kararskoga mramora, da se baš nakon te godine najviše išlo za tim, da slika izade što više na glas, a s njome i krasno novo svetište, podignuto 1628.—1630.? Nu nije li dobra nakana veličati Marijinu sliku i uljepšavati povijest njezina kulta? Bez dvojbe. Plemenita nakana, samo kod naših pisaca vrlo nezgrapno provedena.

34. Povijesna jezgra dala bi se na osnovi svega, što je dosad rečeno, ovako odrediti. Gospinu sliku, zapadna porijekla, donesoše Mortešići sa zapada polovicom XV. vijeka. Slika izade na širi glas nakon milosti, udijeljenih ovoj kući. Peraštani se odluče na gradnju crkvice i umjetna otočića nasred hridi, nešto potaknuti prirodnom ljepotom položaja, a nešto nuždom, da utvrde pravo nad susjednim sv. Jurjem. Na 22. srpnja 1452. baciše prvi kamen.

Dalje historijske date u povijesti kulta Gospine slike jesu ove: G. 1535. proširena prva crkvice, g. 1654. pobjeda nad Turcima, početkom XVIII. vijeka crkva svedena na sadašnji oblik, g. 1796. podignut glavni sadašnji žrtvenik, vijek prije toga Kokoljićevo umjetničko dekorisanje.

Svršetak.

Da mi se ne spočitne pomanjkanje patrijotizma, pripominjem, da bi svaki patrijot htio da uzveliča svoj kraj ili narod, ali patrijotizam gubi od svoje ozbiljnosti, kad se osloni na zahtjeve pučke ambicije i na izlive pučke mašte. Mogao bi ko da i to prigovori, kako vjernik smije smanjivati cijenu nečega, što stoji u najužoj vezi sa Marijinim kultom. Mjesto odgovora evo nekoliko refleksija iz kršćanske filozofije i dogmatike.

Bog je po naravi samo bivovanje i izvor svakoga bivovanja. Štogod jest, ima svoj bitak po njemu. Nu štogod jest, to je u filozofskome smislu i istinito, jer odgovara obilježjima svoje vrsti i odrazuje egzemplarnu ideju božjega uma. Što je u većoj mjeri Bog priopćio bitak komu biću, to je to biće istinitije, realnije, to je bliže Apsolutnoj Istini, neograničenoj Božjoj Biti. Organska bića primaju veću mjeru bitka od punine bitka i života, Boga, te po tome i bolje na njima odsijeva uzvišena ljepota Apsolune Istine. Umni su joj stvorovi još bliži. Ovi Ju mogu i shvatiti i dostići i u Njoj uživati, ponapose oni, koji ulažu sve sile u službi Vječne Mudrosti i njezina vječnog zakona. Nu opet ko je bliži Apsolutnoj Istini od Marije, koja je dala vidljivo ruho, materijalan okvir Upićenoj Riječi Božjoj, Očevoj Mudrosti, Utjelovljenoj Istini? Ko će se po tome više od nje radovati svakomu koraku, što ga čovjek učini, da se Istini što bolje primakne?

Ne će dakle niko poreći, da se ljubavlju do istine i svakim nastojanjem, da se ova postigne, iskazuje najplemenitija počast Onoj, koja je bila, jest i biće kroz vjekove najveća Ljubiteljica, pače neprispodobljiva Majka Utjelovljene Istine.

Quid viri docti censuerint de opere, cui titulus „Sententia Aristotelis de compositione corporum.“

scripto a Dr Francisco Šanc S. I., edito ab »Academia Theologica
Croatica«.

Summarium recensionum, quae hucusque in lucem prodierunt,
simul cum responso auctoris ad ea quae obiecta sunt — servato
ordine quo prodierunt.

Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske, Đakovo, 1928 pag.
20 scribitur croatice:

»Auctor multos novos aspectus systematis Aristotelis pro-
ponit atque iis, quae stabilivit, suppositis omnes difficultates solvit
quae philosophi moderni ut Zeller, Baeumker aliique doctrinae Ari-